

EDUSKUNNAN
TYÖASIAINVALIOKUNTA

Helsingissä

16 päivänä joulukuuta 1992

Lausunto n:o 3

Sivistysvaliokunnalle

Sivistysvaliokunta on 8 päivänä joulukuuta 1992 päivätyllä kirjeellään pyytänyt työasiainvaliokunnalta lausunnon hallituksen esityksestä n:o 311 laiksi oppisopimuskoulutuksesta.

Asian johdosta ovat valiokunnassa olleet kuultavina opetusministeri Riitta Uosukainen ja vanhempi hallitussihteeri Marjatta Lindqvist opetusministeriöstä, hallitusneuvos Esa Lonka ja neuvotteleva virkamies Vuokko Korpinen työministeriöstä, lakimies Heli Puura Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestöstä, koulutuspoliittinen asiamies Paula Kilpeläinen Liiketyöntantajain Keskusliitosta, koulutuspäällikkö Erkki Husu Suomen Teknisten Toimihenkilöjärjestöjen Keskusliitosta, koulutus- ja työvoimapolitiittinen sihteeri Heikki Liede Akavasta, osastopäällikkö Pekka Silventoinen Uudenmaan lääninhallituksen kouluosastolta, ammatinvalintapsykologi Kaarina Ruotsalainen Uudenmaan työvoimatoimistosta ja Lapin läänin ja Pohjois-Suomen koulutustarkastaja Hannes Viiri. Lisäksi valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon Teollisuuden ja Työntantajain Keskusliitolta, apulaisprofessori Martti Kairiselta sekä oppisopimuskoulutuksen selvitysmies Pekka Piispaselta. Valiokunnalle on saapunut myös työministeri Ilkka Kanervan kirje 19 §:n 2 momentin poistamisesta.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki oppisopimuskoulutuksesta. Laki korvaisi nykyisen vuodelta 1967 olevan oppisopimuslain. Esityksessä oppisopimuskoulutusta koskevat säännökset ajanmukaistetaan, oppisopimuskoulutus työvaltaisena ammatillisen koulutuksen muotona ja vaihtoehtoisena koulutusväylänä liitetään kiinteämmin muuhun ammatilliseen koulutukseen, työpaikalla annettavaa opetusta ja tietopuolisia opintoja lähennetään toisiinsa, hallintoa kevennetään ja päätösvaltaa siirretään paikallistasolle.

Oppisopimuskoulutusta järjestettäisiin sekä nuorisoasteen että aikuisten ammatillisena koulutuksena. Koulutuksen perusteisiin ja opetus-

suunnitelmiin noudatettaisiin ammatillisista oppilaitoksista annettua lainsäädäntöä.

Oppisopimuskoulutuksesta opiskelijan ja työnantajan välillä tehtävää määräaikaista työsopimusta, oppisopimusta, koskevat säännökset vastaisivat likipitään voimassa olevan oppisopimuslain säännöksiä. Oppisopimukseen liitettäisiin opiskelijan henkilökohtainen opiskeluohjelma.

Oppisopimuskoulutuksen järjestäminen olisi edelleen kunnallinen tehtävä, josta vastaisivat kunta tai kunnat yhdessä. Paikallishallintoa varten tulisi asettaa kunnan opetustoimen hallinnosta annetussa laissa tarkoitettu monijäseninen toimielin. Paikallishallintoviranomaisen tehtävänä olisi muun muassa hankkia oppisopimuskoulutuksen tietopuoliset opintojaksot ammatillisilta oppilaitoksilta tai muilta koulutuksen järjestäjiltä.

Opiskelijan opintososiaaliset edut ja oppisopimuskoulutuksen rahoitus säilytettäisiin tässä vaiheessa pääpiirteissään voimassa olevan lainsäädännön mukaisina. Tietopuolisten opintojen rahoituksessa ehdotetaan kuitenkin siirryttäväksi laskennallisiin perusteisiin.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 1993 alusta.

Työasiainvaliokunta on lausunnossaan tarkastellut hallituksen esitystä työoikeuden ja työelämän kannalta.

Valiokunta katsoo oppisopimusjärjestelmän kehittämisen erittäin tärkeäksi. Työvaltainen oppisopimuskoulutus on täydentävä ja joustava vaihtoehto oppilaitosmuotoiselle ammatilliselle peruskoulutukselle. Se toimii usein myös ammatillisena lisäkoulutuksena. Oppisopimuskoulutus soveltuu sekä nuorison että aikuisten ammatilliseksi koulutukseksi. Parhaimmillaan oppisopimuskoulutuksessa yhdistyvät saumattomasti alan tietopuolinen yleissivistävä opetus ja käytännön tietojen ja taitojen hankinta työssä työpaikoilla. Oppisopimusjärjestelmä tarjoaa nuorille tilaisuuden päästä välittömästi kiinni työelä-

mään ja ansioihin, mikä saattaa olennaisesti lisätä opiskelu- ja työmotivaatiota verrattuna koulumaiseen ammattiopetukseen. Erityisen tärkeää oppisopimusjärjestelmän aseman vahvistaminen on vallitsevan nuorten suurtyöttömyyden aikana. Valiokunta katsoo oppisopimustyyön osaltaan estävän nuorten syrjäytymistä työelämästä.

Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin. Annetun määräajan lyhyiden takia valiokunta ei ole voinut laatia kaikilta osin pykäläkohtaisia muutosehdotuksia.

Lakiehdotuksen 19 §:n 2 momentin mukaan ”työsopimuslain 17 §:n estämättä voidaan opiskelijan palkan suuruudesta sopia toisin”. Tämä johtaa siihen, että työehtosopimusten yleissitovuudesta luovuttaisiin vain järjestäytymättömiin työnantajien työntekijöiden osalta. Näin ollen ainoastaan järjestäytymättömät työnantajat voisivat sopia alemmasta palkasta aina työttömyysturvalain peruspäivärahaan asti. Tämä asettaisi työnantajat varsin eriarvoiseen asemaan ja antaisi kohtuuttoman kilpailuedun järjestäytymättömille työnantajille. Opiskelijan palkka saattaisi vaihdella tuhansia markkoja kuukaudessa samalla alalla ja samasta työstä riippuen siitä, onko opiskelija järjestäytyneen vai järjestäytymättömän työnantajan palveluksessa. Tämän vuoksi ja koska asia liittyy hyvin läheisesti syksyn 1992 tulopoliittiseen ratkaisuun, sekä sen vuoksi, että asia on parhaillaan myös työmarkkinajärjestelmien kehittämiskomiteassa selvitetävänä, valiokunta esittää, että lakiehdotuksen

19 §:n 2 momentti poistettaisiin. Valiokunta näkee tärkeänä, että työmarkkinajärjestelmien kehittämiskomiteassa selvitetään palkkausjärjestelmää, joka edistää oppisopimuskoulutuksen palkkauksen joustavuutta.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että työsopimuslain kansainvälisluonteisia työsuhteita koskevien 5 a luvun säännösten soveltaminen oppisopimuksiin on epäselvää, vaikka oppisopimustyyön tekeminen ulkomailla voisi toisaalta edistää yritysten kansainvälistymistä ja toisaalta tarjota opiskelijalle nykyistä haasteellisempia tehtäviä.

Valiokunta katsoo, ettei kehitysalueiden lisäystä valtionavusta tule luopua. Kysymys on valtiontaloudellisesti vaatimattomasta, mutta kehitysalueille tärkeästä tuesta.

Valiokunta korostaa lopuksi oppisopimusjärjestelmän seurannan tärkeyttä. On seurattava muun muassa sitä, miten uudet säännökset ja käytännöt vaikuttavat nykyisin liian yleiseen keskeyttämiseen, opiskelun aloittamishalukkuuteen, työmotivaatioon, opintososiaaliseen asemaan, valmistumisen jälkeiseen sijoittautumiseen, alueelliseen jakautumiseen ja opiskelun arvostukseen.

Edellä esitetyn perusteella työasiainvaliokunta esittää lausuntonaan kunnioittavasti,

että sivistysvaliokunta mietintöönsä laatiessaan ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty, sekä

että lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

Laki

oppisopimuskoulutuksesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1—8 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

2 luku

Oppisopimuksesta johtuvat velvollisuudet

9 ja 10 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

3 luku

Oppisopimuksen lakkaaminen

11 ja 12 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

4 luku

Hallinto

13 ja 14 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

5 luku

Rahoitus, opintososiaaliset edut ja korvaukset

15—18 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

6 luku

Erinäiset säännökset

19 §

Työsopimuslain soveltaminen

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

(2 mom. *poist.*)

20—23 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

7 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

24 §

*Voimaantulo*Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä
kuuta 199 . (*Poist.*)

(2 ja 3 mom. kuten hallituksen esityksessä)

25 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Lindroos, varapuheenjohtaja Nordman, jäsenet Häkämies, Koistinen, Komi (osittain), Kuittinen (osittain), P. Leppänen (osittain), Mäkipää, Nikula, Rim-

mi (osittain), J. Roos (osittain), Taina (osittain), Takala (osittain), Viljamaa (osittain) ja Viljanen (osittain) sekä varajäsenet Ala-Harja (osittain), Hiltunen (osittain), Koskinen (osittain), Muttilainen (osittain) ja Vanhanen (osittain).

Eriävä mielipide

Työasiainvaliokunnan olisi toimialansa takia tullut puuttua vakavasti esityksen työelämää koskeviin heikkouksiin ja esittää lausunnossaan havaintonsa sekä niihin perustuvat säännösmuutokset.

Hallituksen esitys laiksi oppisopimuskoulutukseksi on työelämään kuuluvien säännösten osalta puutteellisesti valmisteltu ja ajateltu. Valmistelumenettelyä on arvosteltu erityisesti sen vuoksi, että työmarkkinaosapuolista palkansääjäjärjestöille ei ole annettu tilaisuutta osallistua hallituksen esityksen valmisteluun. Hallituksen ehdottamissa säännöksissä on eräiltä osin tarpeettomia heikennyksiä nykyiseen lakiin nähden. Eräät säännökset taas ovat sisällöltään ristiriidassa itse esityksen perustelujen kanssa. Joissakin tapauksissa sanamuoto jättää epäselväksi, mikä säännöksen sisältö on.

Lakiehdotusta on siten muutettava useissakin kohdin. Seuraavassa vielä säännöskohtaisten muutosehdotusten perustelut.

2 §. Esityksen perusteluissa sanotaan, että oppisopimuksen ”määritelmä on entinen”. Pykälästä on kuitenkin jätetty pois maininta siitä, että oppilas tekee työtä myös työnantajan ohja-

uksessa, mitä täydentävät työnantajan erityisvelvollisuudet ehdotuksen 10 §:ssä, kuten nykyisessäkin laissa. Työnantajan opetusvelvollisuus ehdotetaan lisättäväksi 1 momenttiin.

4 §. Pykälän alku on kielellisesti epäselvä. Se jättää avoimeksi mahdollisuuden, että oppisopimus voitaisiin tehdä myös suullisesti. Järjestelmän toiminta kuitenkin edellyttää aina kirjallista sopimusta, minkä vuoksi sanamuotoa on selvennettävä.

11 §. Säännöksen viimeisessä momentissa ehdotetaan paikallishallintoviranomaiselle valta vain toista sopimuspuolta kuultuaan hyväksyä oppisopimuksen purkamisen. Ensinnäkään ei ole asianmukaista, että näin tärkeässä asiassa ei velvoitettaisi kuulemaan molempia osapuolia — hallituksen esityksen mukaan ilmeisesti vain työnantajaa olisi kuultava. Lisäksi purkamisperusteet olisi mainittava tarkemmin itse lakitekstissä. Hallituksen esityksen perusteluissa oppisopimuksen purkamisen syinä mainitaan taloudelliset tai tuotannonolliset syyt. Ne on oikeusturvan takia tarpeen ottaa itse säännökseen.

14 §. Oppisopimuskoulutuksen järjestäminen edellyttää kunnallisia viranhaltijoita. Sinänsä on

myönteistä, että useammalla kunnalla voi olla yhteinen koulutustarkastaja ja muuta yhteistä henkilökuntaa, niin kuin esityksessä ehdotetaan. Tarvittavien tehtävien perustaminen ei kuitenkaan saisi olla harkinnanvaraista, kuten esityksessä ehdotetaan, minkä vuoksi pykälän sanamuotoa on tarkistettava.

Uudet 15 ja 16 §. Lakiehdotuksesta on jätetty kokonaan pois nykyisessä laissa olevat säännökset viranomaisten velvollisuudesta avustaa oppisopimusviranomaisia tehtävien suorittamiseksi. Niin ikään on jätetty pois säännös oppisopimuslainsäädäntöä valvovan viranomaisen oikeudesta suorittaa työpaikoilla tarkastuksia sekä saada tarpeellisia tietoja valvontatehtävän täyttämistä varten. Säännökset tarpeellisine viittauksineen salassapitovelvollisuuteen ehdotetaan sisällytettäväksi myös uuteen lakiin.

21 § (entinen 19 §). Pykälän 1 momentissa olevat viittaukset työsopimuslakiin poikkeavat siitä, mitä voimassa olevassa laissa on säädetty. Hallituksen esityksessä perustellaan uusien viittaussäännösten ottaminen, mutta nykyisin laissa olevien säännösten poisjättämiselle ei esitetä mitään syitä. Viittaukset ehdotetaan säilytettäväksi samoin kuin nykyisessä laissa lisättyinä hallituksen esittämällä.

2 momentti. Säännös antaisi järjestäytymättömille työnantajille mahdollisuuden muita alempiin palkkakustannuksiin oppisopimuskoulutuksesta. Opiskelijoiden kannalta se alentaa työ- ja opiskelumotivaatiota ja siten vaarantaa oppisopimusjärjestelmän toimivuuden. Luopuminen yleissitovien työehtosopimusten noudattamisesta on lisäksi työelämään syvästi vaikuttava kysymys, josta olisi tullut perusteellisesti neuvotella sekä työnantaja- että palkansaajajärjestöjen kanssa, mitä ei ole tapahtunut. Yleissitovien työehtosopimusten koko problematiikka on parhaillaan hallituksen antamalla toimeksiannolla erillisen komitean selvitettävänä.

Hallitus on omalta osaltaan juuri tehdyssä tulo- ja ratkaisussa velvoittautunut työelämää koskeissa asioissa, mitä oppisopimuskoulutus työsopimukseen perustuvana mitä suurimmassa määrin on, neuvottelemaan uudistuksista sekä työnantaja- että palkansaajajärjestöjen kanssa. Ehdotuksen 19 §:n toinen momentti on siten monista hyvin perustelluista syistä jätettävä pois laista.

Edellä lausutun perusteella katsomme, että valiokunnan olisi tullut lausuntonaan esittää,

että hallituksen esitykseen sisältyvä lakiesitys hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

Laki

oppisopimuskoulutuksesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

(Kuten valiokunnan lausunnossa)

2 §

Oppisopimus

Oppisopimus on tämän lain säännöksiä noudattaen tehty työsopimus, jossa toinen sopimuspuoli, opiskelija, sitoutuu tekemään toiselle sopimuspuolelle, työnantajalle, työtä tämän johdon (poist.), valvonnan ja ohjauksen alaisena korvauksena vastaan saavuttaakseen ammattitaidon tiettyssä ammatissa tai ammatin osa-alueella.

(2 mom. kuten valiokunnan lausunnossa)

3 §

(Kuten valiokunnan lausunnossa)

4 §

Oppisopimuksen sisältö

Oppisopimus on tehtävä kirjallisesti. Siinä on mainittava sopimuksen voimassaoloaika, koeajan pituus, noudatettava opetussuunnitelman peruste ja opiskelijan palkkauksen perusteet.

(2 mom. kuten valiokunnan lausunnossa)

5—8 §

(Kuten valiokunnan lausunnossa)

2 luku

Oppisopimuksesta johtuvat velvollisuudet

9 ja 10 §

(Kuten valiokunnan lausunnossa)

3 luku

Oppisopimuksen lakkaaminen

11 §

Oppisopimuksen purkaminen

(1—5 mom. kuten valiokunnan lausunnossa)

Paikallishallintoviranomainen voi *sopimuspuolia* kuultuaan hyväksyä sopimuksen purkamisen koeajan jälkeen myös, jos se on perusteltua työnantajan työn vähennyttyä taloudellisten tai tuotannollisten syiden johdosta.

12 §

(Kuten valiokunnan lausunnossa)

4 luku

Hallinto

13 §

(Kuten valiokunnan lausunnossa)

14 §

Virat ja toimet

Kunnalla tai kunnilla yhdessä on oltava koulutustarkastaja ja muuta tarpeellista henkilökuntaa. Virkojen kelpoisuusvaatimuksista säädetään asetuksella.

15 § (uusi)

Virka-apu

Valtion ja kuntien asianomaisten viranomaisten tulee, sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään, avustaa paikallishallintoviranomaista sen tehtävien suorittamisessa.

16 § (uusi)

Tietojensaantioikeus ja rangaistusvastuu

Paikallishallintoviranomaisella on tämän lain noudattamisen valvontaa varten oikeus päästä

työpaikalle, jossa opiskelija työskentelee, ja saada sopimuspuolilta ne tiedot sekä toimittaa ne tutkimukset, jotka valvonnan suorittamiseksi ovat tarpeen.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu viranomainen ei saa ilmaista sivulliselle eikä käyttää omaksi hyödykseen, mitä hän on valvontatoimissaan saanut tietoonsa työnantajan liike- tai ammattisalaisuudesta.

Tässä pykälässä säädetyn vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta on rangaistava niin kuin rikoslaisissa viranomaisen vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta säädetään.

5 luku

Rahoitus, opintososiaaliset edut ja korvaukset

17—20 §

(Kuten valiokunnan lausunnon 15—18 §)

6 luku

Erinäiset säännökset

21 (19) §

Työsopimuslain soveltaminen

Oppisopimukseen sovelletaan, mitä työsopimuslain 7, 8, 15—19, 22—(poist.) 35, 45, 51, 52, 54 ja 55 §:ssä säädetään työsopimuksesta.

22—25 §

(Kuten valiokunnan lausunnon 20—23 §)

7 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

26 §

(Kuten valiokunnan lausunnon 24 §)

27 §

(Kuten valiokunnan lausunnon 25 §)

Helsingissä 16 päivänä joulukuuta 1992

Paavo Nikula

Lea Mäkipää

Reijo Lindroos

